

L'exili pedagògic de Roura-Parella a Mèxic (1939-1945)

Conrad Vilanou (Universitat de Barcelona)

Juan Roura Parella, *Educación y ciencia, y otras páginas*.
 Compilación y estudio de Alberto Enríquez Perea.
 Ciudad de México, El Colegio de México, noviembre
 de 2018, 727 p.

És sabut que el 2019 commemorarem els vuitanta anys de l'exili republicà, que va comptar amb el suport de les autoritats mexicanes, encapçalades pel president Lázaro Cárdenas, que va acollir bona part de la nostra intel·lectualitat. Tot indica que va ser una iniciativa de Daniel Cosío Villegas (1898-1976), fundador i director també del Fondo de Cultura Económica (1934-1947) que va ser l'encarregat de negocis de la legació mexicana a Portugal (1936-1937). Així les coses, el 1938 es va crear La Casa de España en México, de la qual el 2018 es van celebrar també els vuitanta anys de la seva fundació. Poc després, el 1940, va passar a denominar-se El Colegio de México. Encara que Alfonso Reyes (1889-1956) va ser-ne el president, Daniel Cosío Villegas va actuar com a secretari, amb qui devia topar el nostre Joan Roura-Parella a finals de 1945. Llavors es va trencar la seva relació amb el Colegio de México que ara publica aquest volum, amb compilació de textos i estudi introductor del professor Alberto Enríquez Perea, on es reuneix el més substancial de la seva producció en l'etapa mexicana, un període de sis anys i mig entre el juliol de 1939 i el desembre de 1945, quan la Segona Guerra Mundial ja havia finalitzat, per bé que s'inclouen passatges d'obres publicades a Mèxic quan Roura-Parella ja es trobava als Estats Units.

No hi ha dubte que aquest llibre constitueix una magnífica eina per tal de donar compte i raó dels interessos i aportacions intel·lectuals d'aquesta etapa mexicana de Roura-Parella, un dels pedagoqs de relleu d'aquella generació republicana de 1931, que va gaudir de la protecció de les autoritats mexicanes (podem esmentar el nom de Narciso Bassols, descendent de catalans, que va ser el responsable de Mèxic a França durant els anys 1938 i 1939) quan va arribar el moment d'exiliar-se. Perquè, com és prou manifest, fugir de França es va fer més urgent i peremptori quan a la primavera de 1939, tot just finalitzada la Guerra Civil espanyola amb la derrota republicana, es veia a venir la maltempsada de la Segona Guerra Mundial. Siqui com sigui, i d'acord amb la seva tendència a incloure aspectes i records personals en els seus escrits, Roura-Parella va afirmar —tot comentant el llibre de Mantovani *La educación y sus tres problemas*— que «un día, obedeciendo a un irresistible imperativo moral, arribamos a las costas americanas» (p. 513).

No cal sorprendre's, per tant, que entre els residents de La Casa de España a Mèxic es trobin insignes professors de la Universitat de Barcelona, entre els que destaquen els noms del

filòsof Joaquim Xirau —dejà de la Facultat de Filosofia i Lletres i Pedagogia— i del pedagog Joan Roura-Parella, que formava part del claustre de professors de la secció de Pedagogia on impartia matèries relacionades amb la didàctica, amb una fonamentació teòrica basada en la pedagogia de les ciències de l'esperit (Dilthey, Spranger). Hem de fer notar que Roura-Parella després de ser catedràtic de l'Escola Normal de Las Palmas de Gran Canària entre 1923 i 1930, va ampliar els seus estudis entre 1930 i 1932 a la Universitat de Berlín, on va tractar professors de la categoria d'Eduard Spranger que el va introduir al món de les ciències de l'educació, especialistes en ètica com Nicolai Hartmann, sociòlegs com Werner Sombart i psicòlegs com Wolfgang Köhler, director de l'Institut de Psicologia de la Universitat de Berlín, que el va iniciar en la psicologia de la *Gestalt* i que el 1935 va emigrar d'Alemanya cap als Estats Units.

Al seu retorn de Berlín, Roura-Parella es va incorporar a l'Escola Normal de la Generalitat, que dirigia Cassià Costal, i va formar part del claustre de professors de la Facultat de Filosofia i Lletres i Pedagogia de la Universitat de Barcelona. A part, podem consignar que Roura-Parella va ser la primera persona que es va doctorar en Pedagogia a l'Estat espanyol, en defensar el 28 d'octubre de 1937, una tesi titulada *Educació i ciència*, dirigida per Xirau i judicada per un tribunal presidit pel mateix Xirau, i integrat per Jesús Bellido, de l'Institut de Fisiologia de la Facultat de Medicina; Pere Font Puig, professor de Psicologia a la Facultat de Filosofia; Margarida Comas, professora de Biologia Infantil a la secció de Pedagogia, i José Camón Aznar, especialista

en art, llavors adscrit temporalment a la Universitat de Barcelona.

Segons les cròniques de la premsa de l'època, es pot afegir que l'acte públic de la lectura va tenir lloc a la tarda, en una Barcelona immersa en les dificultats inherents a una situació bèl·lica que feia quinze mesos que es perllongava, i que es va allargar durant més de cinc hores (de quatre de la tarda a més enllà de les nou de la nit) atès que, en no ser llicenciat (Roura-Parella havia estudiat a la Escuela de Estudios Superiores del Magisterio entre 1919 i 1923, de la qual va sortir-ne amb el número de la seva promoció) va haver de comentar un passatge de Goethe, segons les disposicions del moment. En fi, Roura-Parella va ser el primer doctor en Pedagogia de l'estat espanyol, per bé que si hom consulta Viquipèdia es trobarà que aquest mèrit s'atribueix a Víctor García Hoz, amb la qual cosa es palesa —una vegada més— l'oblit de l'Espanya republicana, obligada a marxar a l'exili el 1939. Per a molts, els intel·lectuals republicans no existeixen, no se'ls considera perquè senzillament es silencia la seva contribució, i el que és més greu, no es vol conèixer perquè això trasbalsaria el discurs pedagògic que es va instaurar amb el franquisme i que va continuar amb la transició democràtica i que, vulguem o no, arriba fins avui mateix.

Ara bé, i a banda d'aquests oblitats sovint intencionats, ja llavors —el 1937— la Universitat de Barcelona va acordar la publicació d'aquell treball doctoral que s'havia presentat en llengua catalana però que, atesos els esdeveniments polítics i militars, amb la desfeta de la Segona República, no va veure la llum a Catalunya i, menys encara, en la llengua en què va ser escrita. Amb tot, aquesta obra es va

publicar a Mèxic, editada per La Casa de España en México, i ara, vuitanta anys després, torna a ser editada en aquest extens volum, de quasi 800 pàgines, que aplega una tria de la producció científica (capítols de llibres, articles, recensions, etc.) de Joan Roura-Parella, durant la seva estada a terres mexicanes, una permanència que ha estat considerada per Alberto Enríquez Perea, en la introducció al present volum, com «Los días de Juan Roura Parella en las “luminosas tierras” mexicanas (1939-1946)».

En efecte, després de l'estudi extens del professor Enríquez Perea, s'inclou una selecció de l'obra en terres mexicanes del nostre pedagog, nascut a Tortellà (1897) i mort a Nova York (1983), una proposta de textos que serveix per construir una mena de radiografia intel·lectual durant la seva estada mexicana. Al marge dels textos, i pel que fa al treball del professor Enríquez Perea, s'ha de dir que es tracta d'un estudi monogràfic que es centra en aquest arc de temps dels sis anys i mig en què Roura-Parella va residir a Mèxic, alhora que com hem dit s'inclou una antologia de textos que comença amb la seva tesi doctoral a la qual sequeixen «altres pàgines», bàsicament recensions i articles, entre el que destaca el que va dedicar a Francisco Giner de los Ríos («El pedagogo»), publicat a Mèxic el 1965 i que clou el llibre que ens ocupa.

És clar que ens trobem davant d'una obra útil i necessària que recupera el més substancial de la producció de Roura-Parella d'aquesta etapa mexicana, amb un seguit de contribucions disperses i de difícil localització, a banda que reedita la tesi doctoral, cosa certamen notable, tot i que fa uns mesos va circular per la xarxa un fitxer

en pdf amb la reproducció de la primera edició de 1940. Justament, va ser quan navegàvem per localitzar aquell pdf (que havíem visualitzat anteriorment) que ens vam assabentar de l'aparició del volum que comentem, fet que no ens va deixar de sorprendre si tenim en compte l'oblit —quan no bandejament— de Roura-Parella a casa nostra, tot i el merítós treball que va fer el batlle de Tortellà, Joaquim Pagès i Manté, desaparegut el 2017 després d'una llarga malaltia, que va promoure la publicació de *La carpeta de l'oncle: correspondència d'exili de Joan Roura-Parella* (Ajuntament de Tortellà-Universitat de Girona, 2012), que aplega un nombre considerable de les cartes de Roura-Parella durant la diàspora americana. Paga la pena recordar que el poeta Agustí Bartra va ser un dels seus corresponents més assidus, i amb el qual va establir uns lliams d'amistat i diàleg intel·lectual que arriba a les capes més profundes del pensament i la sensibilitat humanes.

D'acord amb les informacions que subministra Enríquez Perea, el 27 d'agost de 1940 es va signar el contracte entre Roura-Parella i Daniel Cosío Villegas, secretari de La Casa de España en México, per l'edició de *Educación y ciencia*.

Entre los puntos relevantes de este contrato se encuentra que se haría una sola edición, de dos mil ejemplares, por la que se daban como anticipo sobre derechos de autor 600 pesos. (p. 27-28).

Arribats a aquest punt, no ens podem d'estar de reproduir un fragment de les paraules preliminars que Roura-Parella va situar al començament de l'edició de *Educación y ciencia*, on queda palès que l'obra s'haqués haqut de publicar a càrrec de la Universitat de

Barcelona, cosa que no ha estat mai possible:

La distinción con que me honraba la Facultad de Filosofía de la Universidad de Barcelona al incorporar esta obra a la lista de sus publicaciones no es mayor que el honor que siento al ver figurar mi libro entre las publicaciones de La Casa de España en México, institución que para mí simboliza un pueblo en que la vieja levadura española, unida al genio poliseccular de la tierra mexicana, se mantiene idéntica a sí misma, limpia de una tradición en declive, no siempre afortunada, que allá en el suelo donde un día floreció pujante y esplendorosa se oscurece cada vez más. (p. 133)

Les relacions amb el Colegio de México es van renovar durant sis anys, des de 1940 a 1945, amb un sou de 600 pesos, per bé que el 1942 la remuneració es va reduir a 450, ateses les dificultats econòmiques del moment que van afectar la marxa d'aquella institució, amb el consegüent perjudici per als seus residents.

Tot indica que Roura-Parella va ser un home bo, un esperit de pau sense detractors, contrari a la violència, que no va concitar enemics i que va viure d'acord amb el seu ideari quàquer i, per tant, sobre la base d'una visió del món basada en l'amor i en un preqó cristianisme que ofereix lliqams amb la filosofia krausista exemplificada amb la manera de viure de Francisco Giner de los Ríos. Per tant, no ha d'estranyar que diverses persones, espanyoles (José Puche, president del Comitè Tècnic d'Ajuda als Espanyols a Mèxic) i mexicanes (Eduardo Villaseñor, Narciso Bassols, Alfonso Reyes, etc.), l'ajudessin a sortir de França cap a Mèxic on va sistematitzar el seu pensament que s'havia fornit a Madrid (Escuela de Estudios Superiores del Maqisterio entre 1919 i 1923), Berlín (1930-32) i Barcelona al costat de Joaquim Xirau

(1932-39). Altrament, hem de tenir present que a primers de 1946, quan havia estat cessat de El Colegio de México a finals de 1945 sense notificació prèvia, va passar als Estats Units on es va instal·lar primer al Pendle Hill, Wallingford (Pennsylvania) i, al setembre d'aquell mateix any (1946), a la Wesleyan University a Middletown (Connecticut) on va romandre com a professor durant dinou anys, fins la jubilació (1965). Si el primer establiment estava finançat pels quàquers, el segon es tractava d'una universitat metodista —en honor de John Wesley— que manté encara avui un gran prestigi en el món de l'educació superior nord-americana, fins al punt que existeix una xarxa d'universitats esteses pels Estats Units que responen a aquest nom (Wesleyan University) i ideari metodista.

En relació amb l'estudi introductori del professor Enríquez Perea, certament un xic detectivesc en alguns moments però excel·lentment documentat i ben suggeritiu des del punt de vista intel·lectual, ens interessa assenyalar que detalla el viatge de Roura-Parella a Mèxic, via Nova York i Filadèlfia, a finals de juliol de 1939. En concret, el 12 de juliol va arribar a Filadèlfia i va donar com adreça postal el domicili de Manuel Carbonell: 1362 Colwyn Str. (p. 14). Després de passar la frontera mexicana el diumenge 30 de juliol de 1939 per Laredo, ara sabem ens quins hotels es va instal·lar gràcies a la generositat mexicana i, molt especialment, als bons oficis d'Alfonso Reyes. Aquest últim, havia disposat el 7 de juny que Roura-Parella rebés a París una assignació de 275 dòlars que havia de facilitar el viatge en vaixell a Mèxic, des del port de Le Havre, en un vaixell holandès, l'*Statendam* que el 4 juliol va abando-

nar Europa. També Enríquez Perea ens informa que Roura-Parella es va casar amb Teresa Ramón Lliqé, que posseïa «alma de artista» (p. 19), que havia col·laborat en el Seminari de Pedagogia de la Universitat de Barcelona, el 13 d'octubre de 1939 en una cerimònia civil a Ciutat de Mèxic (p. 16). Tota la família de la seva esposa, vinculada a Acció Catalana Republicana, amb els pares al davant (Eugeni Ramón Falcó i Antònia Lliqé), van viatjar a Mèxic en l'*Ipanema* que va salpar de França el 12 de juny i va arribar a Veracruz el 7 de juliol de 1939. Lògicament, això fa pensar que Roura-Parella va navegar en un vaixell que feia la ruta regular entre el port francès de Le Havre i Nova York, sense haver de passar les estretors de la resta d'exiliats en paquebots massificats. Al seu torn, i gràcies a la invitació mexicana, va poder facilitar el viatge de la família Ramón-Lliqé a Mèxic, integrada pel matrimoni i quatre filles (Adela, Sofia, Teresa i Herminia).

Un dels mèrits de l'estudi del professor Enríquez Perea, que escriu Roura Parella com dos cognoms separats sense cap quió (cosa que sí feia el nostre protagonista, a imatge del seu amic i mestre Bosch-Gimpera) es poder dibuixar la xarxa de relacions intel·lectuals que Roura-Parella va establir en terres mexicanes. En aquesta direcció, coneixem les conferències i cursos que va impartir en diferents universitats del país, sempre acompanyat de la seva esposa Teresa. No cal dir que el professor Enríquez ha pogut accedir a tota la documentació dipositada en El Colegio de México, de manera que coneixem algunes de les manifestacions de caire més personal que va deixar escrites en diverses cartes, dirigides sempre amb afecte i con-

sideració a Alfonso Reyes. Així, en una missiva manuscrita de la tardor de 1939, adreçada a aquest destinatari, va fer la seqüent confessió en què palesa el seu sentit crític:

Parece que ya en mi temprana edad tenía la costumbre de hacerme experiencias propias sobre las cosas y personas no aceptando el criterio ajeno más que como algo que tenía que ser sometido a una propia revisión. (p. 18)

Amb altres paraules, segons sembla, Roura-Parella va quedar impressionat pel que veia a Mèxic, amb una joventut delerosa per aprendre, una realitat que no coincidia amb l'estereotip que tenia abans de viatjar a aquell país, que destacava els aspectes pintorescos i folklòrics, en una aproximació superficial i banal, la qual cosa palesava que s'havia de ser crític més enllà de les imatges convencionals.

Certament que l'intercanvi de cartes amb Alfonso Reyes, fragments de les quals són reproduïdes per Enríquez Perea, posen de manifest la profunditat d'aquests escrits que superen els límits protocol·laris. Ben mirat, constitueixen petites confessions que fa a alquí del prestigi d'Alfonso Reyes (1889-1956), una mena de director espiritual en un moment en què les relacions amb Joaquim Xirau, a terres mexicanes, s'havien deteriorat, tal com es desprèn del fet que no trobem cap comentari a les obres del seu mestre barceloní, ni cap recensió a llibres com *Amor y mundo* (1940). A més, la publicació de la tesi doctoral *Educación y Ciencia* no porta cap pròleg de Xirau, la qual cosa confirma el distanciament que es va obrir per les vicissituds de l'exili i els tripijocs de Xirau, si fem cas a alguna de les cartes que García Bacca es va creuar amb Roura-Parella i que podem llegir a *La carpeta de l'oncle*.

Amb tot, en l'univers de les influències i relacions que Enríquez Perea dibuixa al voltant de Roura-Parella apareixen els noms d'August Pi Sunyer, Ramón Turró, Joaquim Xirau i García Bacca, entre els espanyols, i Dilthey, Bergson, Spranger, Köhler i Hartmann, entre els estrangers. Com és lògic, un seguit d'intel·lectuals mexicans (Antonio Caso, Alfonso Reyes, Samuel Ramos, Daniel Cossío Villegas, Eduardo García Máynez, etc.) i llatinoamericans (Juan Mantovani) també va deixar la seva petja en un moment en què el nostre protagonista es va veure obligat a treballar molt per poder subsistir, sense poder comptar amb la seva biblioteca particular, ni la del Seminari de Pedagogia de la Universitat de Barcelona que havia dirigit Xirau entre 1929 i 1939. Tot plegat, de cara a consolidar la seva posició acadèmica i econòmica, alhora que desitjava formar una família que, tot i els intents, no va tenir descendència.

Los años de 1943 y de 1944 fueron en todos los sentidos fructíferos. Porque, además de dar sus clases e introducir nuevas materias en la Facultad de Filosofía y Letras como psicología Social y Psicología del Arte, así como la puntual entrega de sus reseñas para el Boletín Bibliográfico del Centro de Estudios Filosóficos, también daba a conocer, como buen maestro que era, sus avances de investigación, que tenían mucho que ver con las materias impartidas. (p. 58-60)

Naturalment, els progressos en les seves recerques formaven part dels informes que havia de lliurar perceptivament a El Colegio de México, en justificació de l'assignació que rebia, sense oblidar la tasca de traductor d'obres de Weber i de Dilthey, alhora que va proposar al Fondo de Cultura Económica la traducció de la *Paideia* de Jaeger. Justament quan va trencar les

relacions amb El Colegio de México, Roura-Parella va retreure a Daniel Cossío Villegas, director del Fondo i secretari de El Colegio de México, el seu nul agraïment per facilitar que es traduïssin les obres de Jaeger i Dilthey. «El autor de *Paideia* le agradeció pero Cossío Villegas "jamás le dio las gracias"» (p. 92). O sigui que Werner Jaeger, amb qui Roura-Parella va mantenir correspondència, s'ho va agrair però no així Daniel Cossío Villegas.

Convé destacar que un dels mèrits de l'antologia de textos que ha compilat el professor Enríquez Perea rau, justament, en respondre a aquestes influències i relacions, fins al punt que ajuden a visualitzar quins són els referents del pensament de Roura-Parella en els treballs que va elaborar durant l'estada mexicana i va publicar en revistes i editorials d'aquell país. És clar que no és una antologia exhaustiva o completa, però sí que reuneix el més essencial del seu univers intel·lectual d'acord amb un fil argumental format per diversos noms (Dilthey, Spranger, Köhler, Hartmann). Això ajuda a reconstruir el seu pensament, més encara si es té en compte que Roura-Parella, sempre reservat en les qüestions més íntimes, no ho és tant en les matèries intel·lectuals, de manera que sovint afloren comentaris que ajuden a entendre la seva posició davant determinades qüestions. Així, per exemple, considera que s'ha de destriar entre les posicions polítiques d'un autor i la vàlua del seu pensament, aspecte que adquireix tota la seva força en el cas de Heidegger en comentar que encara que la seva actitud política no coincideix amb la seva, «ello no disminuye en lo más mínimo su interés y su valor como filósofo», per afegir la següent postil·la: «la verdad es

siempre verdad, venga de donde viniera» (p. 485).

En el fons, el pensament de Roura-Parella s'articula al voltant d'un vitalisme espiritualista, en què la vida biològica i la vida espiritual, es conjuminen en un tot, en una unitat funcional (Pi i Sunyer), perquè el seu pensament sempre tendeix a la totalitat, a la globalitat que l'aproxima a la psicologia de la *Gestalt* (Wertheimer, Köhler, Kofka). Podem apuntar que Roura-Parella, ben al contrari de la família de la seva esposa, no havia militat mai en cap partit polític, fins i tot durant l'exili mexicà quan va ser escollit, per consens entre un garbuix de tensions, per lloar la figura de Jaume Serra Húnter, traspasat a Cuernavaca el 7 de desembre de 1943. Tinquem present que per Roura-Parella la comunitat és molt més important que cada una de les parts i, per consegüent, de les diferents opcions dels partits polítics. Per tant, la vida del poble i la cultura aqafen un relleu que supera qualsevol tendència individual, atès que l'ésser humà s'explica com a part d'aquest tot de manera que es dona un doble moviment de sistole i diàstole, d'apropiació i contribució, entre la cultura (l'esperit objectiu) i l'individu (l'esperit subjectiu) que marquen el ritme de l'educació, de manera que la seva pedagogia adquireix la condició de culturalista. Amb tot, no acaba aquí la cosa perquè aquesta cultura no es tanca en un horitzó purament immanent sinó que apunta cap a les zones més profundes de l'esperit, fins i tot cap al misteri i la religiositat, de manera que el seu vitalisme culturalista parteix del supòsit que la cultura es vida, no només biològica sinó també espiritual. Per consegüent, l'educació s'entén com un procés de vivificació, és a dir, de

donar vida espiritual a través de despertar l'alumne al món de la cultura, per tal que pugui subjectivar l'esperit objectiu (la cultura) i, al seu torn, contribuir amb la seva aportació constructiva a fer créixer l'esperit objectiu o, el que és el mateix, la cultura. A gratcient, hem de remarcar —una i altra volta— que aquest vitalisme (Turró, Bergson) no s'esgota en el pla immanent i material sinó que ascendeix fins a les capes més pregonas de l'espiritualitat que només són accessibles als artistes i, molt especialment, als poetes (Hölderlin, Goethe, Carner, Bartra).

El cas és que gràcies a l'estudi del professor Enríquez Perea tenim coneixement dels cicles de conferències i cursos que va impartir tot just després d'arribar a Mèxic (Guadalajara, capital de l'Estat de Jalisco; San Luis de Potosí; Morelia, capital de Michoacán; Guanajuato). També sabem que el 1942 va participar en el Seminari sobre la Guerra que va organitzar El Colegio de México, en què també va intervenir Alfonso Reyes (p. 55).

Per bé que la seva formació era bàsicament pedagògica, a Mèxic va cultivar altres disciplines com la psicologia i la sociologia, sense bandejar la filosofia entesa com a teoria de la formació humana, objectiu últim de la seva cosmovisió. La seva sòlida formació en el camp de les ciències naturals, forjada durant els seus anys d'estudi a Madrid, va ser capgirada a Alemanya pel descobriment a instàncies d'Eduard Spranger de les ciències de l'esperit (Dilthey). I tot plegat en un context que reivindicava, després de la Gran Guerra, una restauració humanista (Jaeger, Snell, Curtius, etc.), una mena de quart humanisme després del clàssic, del renaixentista i del neohumanisme alemany. En fi, aquest conjunt de factors va de-

terminar que Roura-Parella fos un autèntic humanista i que cultivés disciplines com l'estètica, atès que el seu pensament va aqafar un tremp en aquesta direcció en considerar la formació com una empresa plàstica i artística en el procés d'autoformar-se. Des d'un punt de vista pedagògic, interessa remarcar que en l'antologia s'inclou, a més del text complet de la tesi doctoral *Educación y ciencia*, el treball «Conceptos fundamentales de la educación», que correspon a unes conferències dictades a la Universidad Michoacana de San Nicolás de Hidalgo el 1940.

Tot i el seu interès per la pedagogia, a Mèxic es va veure obligat a impartir docència en el camp de la psicologia, després del restabliment del Departament de Psicologia de la Facultat de Filosofia i Lletres de la UNAM. La caracteriologia i la psicologia social havien estat matèries que Roura-Parella cultivava des de la seva arribada a terres mexicanes, de manera que quan es van establir els estudis de psicologia es va requerir la seva opinió com a ponent de cara a l'estructuració del corresponent pla d'estudis. D'acord amb el seu tremp humanista, Roura-Parella —en l'informe que va dirigir a El Colegio de México al desembre de 1945, quan les relacions ja devien estar un xic deteriorades— esmentava que durant aquell any havia informat al director de la Facultat de Filosofia i Lletres, en el sentit que encara que havia de «"dar un carácter predominantemente experimental a los estudios lo cual no" significaba que se excluyeran "disciplinas de tipo filosófico". En conclusión, logró que se dieran "dos semestres de Introducción a la Filosofía y de Ampliación de Matemáticas"» (p. 89). Com és lògic suposar,

aquesta opció filosòfica i humanista, devia xocar amb bona part del claustre de l'ensenyament de psicologia, que d'acord amb les orientacions que provenien dels laboratoris d'Europa (Wundt, Meumann) i dels Estats Units (Watson, Skinner) optaven per una via experimental.

Un capítol important que es desprèn de la introducció del professor Enríquez Perea té a veure amb el distanciament de Roura-Parella de El Colegio de México. Segons la informació aportada, el nostre protagonista va dirigir una carta el 7 de desembre de 1945 a Alfonso Reyes on detallava les activitats a desenvolupar el 1946. Si en aquest escrit havia informat de les accions dutes a terme durant el 1945, entre les que esmentava la seva participació com a ponent en la discussió del pla d'estudis de Psicologia, també indicava els seus projectes i compromisos per l'any seqüent, quan la preocupació per les qüestions psicològiques augmentava de manera que tenia previst impartir a la Facultat de Filosofia i Lletres un curs de Pedagogia Social i un altre de Psicologia de l'Art. Aquests antecedents posen de relleu el qir estètic del seu pensament, aspecte que queda reflectit en la compilació que comentem en reproduir els articles «Raíces del arte» (1944) i «Ideas estéticas de Dilthey» (1945). Fos com fos, al gener de 1946 Roura-Parella s'havia compromès amb el Pendle Hill, als Estats Units, de manera que segons sembla va sortir de Mèxic sense preocupació amb la intenció de retornar per complir amb el programa d'activitats que havia avançat el desembre de 1945. És probable que aquesta decisió —que Roura-Parella marxés en període de vacances a un centre sostingut pels quàquers nord-americans— despertés

el recel de Cosío Villegas, extrem que no queda confirmat en el llibre que ens ocupa. Tanmateix, i quan Roura-Parella era als Estats Units, una carta de Juan David García Bacca «le avisaba que Daniel Cossío Villegas le anunciaba a Alfonso Reyes su cese como miembro de El Colegio de México» (p. 91). En data 20 de gener de 1946, Roura-Parella es va dirigir per escrit a Daniel Cosío Villegas i va deixar clar que havia donat el millor de si mateix a Mèxic, mai moqt per interessos econòmics tot i rebre ofertes d'altres latituds, per bé que aquesta manca de tacte i agraïment amb el seu cessament no modificava l'opinió positiva que tenia del país (p. 91-93). De fet, Roura-Parella va mantenir els lligams d'afecte i cordialitat amb Alfonso Reyes i altres intel·lectuals mexicans, que van continuar donant suport a l'edició de les seves obres, la qual cosa fa pensar que va ser Cosío Villegas qui va prendre la decisió de prescindir de Roura-Parella que va deixar de pertànyer a El Colegio de México el 31 de desembre de 1945, una mesura unilateral d'aquesta institució sense prèvia notificació. Així es va posar fi a l'estada de Roura-Parella en les «lluminoses terres» mexicanes i s'encetava l'etapa nord-americana, certament llarga i fructífera. Ara, més de set dècades després que Roura-Parella fos cessat de El Colegio de México, aquesta institució rescabala la seva memòria i en un acte de justícia reparadora publica aquest volum que dona fe dels treballs i dels dies del pedagoq i pensador català en terres mexicanes, una pàgina brillant de l'exili enmig —com sempre succeeix— d'innombrables ombres.